

ÇALIŞMA ORTAMI

İŞÇİ SAĞLIĞI
İŞ GÜVENLİĞİ
ERGONOMİ
İŞ HİJYENİ
ÇEVRE
VERİMLİLİK
ÇOCUK EMEĞİ
İŞ HUKUKU
SOSYAL POLİTİKA
KALİTE
TOPLUM HEKİMLİĞİ

Mart - Nisan 1999 Sayı: 43

İki Ayda Bir Çıkar

- Mesleksel Hastalık ve Kazalara Bağlı Sakatlıklar ve Üç Sosyal Güvenlik Kuruluşunun Eylemi
 - İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Afiş ve Uyan Levhaları
 - Makine Koruyucularının Genel İlkeleri ve Örnekler
 - İş Kazalarının Maliyeti
- Maden İş Kolu İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Hemşireliği
 - Küresel Yapılanmanın Yeni Örgütleri
 - Çıkmaz Sokak Açmazı
- Vakıf Haberleri: Birliktelikler ve Ürünler

İÇİNDEKİLER

• Damla

Meslek hastalıkları ve Kazalara Bağlı Sakatlıklar ve

Üç Sosyal Güvenlik Kuruluşunun Eylemi.....Doç. Dr. A. Gürhan Fişek

• İşçi Sağlığı

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Afiş ve Uyarı Levhaları.....Kim. Müh. Mustafa Taşyürek

• İşçi Sağlığı

Makine Koruyucularının Genel İlkeleri ve Örnekleri.....Fiz. Y. Müh. H. Haluk ORHUN

• İşçi Sağlığı

İş Kazalarının Maliyeti.....Mak. Müh. Gürbüz Yılmaz

• İşçi Sağlığı

Maden İşkolu İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Hemşireliği.....Yrd. Doç. Dr. Ayşe Ocakçı

• Toplum

Küresel yapılanmanın Yeni Örgütleri.....İş Baş. Müf. Mevlüt Can

• Toplum

Çıkamaz Sokak Açmazı.....Erdoğan Bozbay

• Vakıf Haberleri

Birliktelikler ve Ürünler

DAMLA
Mesleksel Hastalık ve Kazalara Bağlı Sakatlıklar
ve
Üç Sosyal Güvenlik Kuruluşunun Eylemi

Doç. Dr. A. Gürhan Fişek

Kişinin aynası ıştır, sözlerine bakılmaz.

Ülkemizde sosyal güvenliğin çok parçalı oluşu, onun sistemleşmemesine ve yeterli bir güvence kaynağı olamamasına yol açmaktadır.

insanın dikkatini kendi ekseninden, bir başkasını da kapsayan toplumsal eksene kaydırabilmesinin koşulu da bu güvencenin sağlanabilmiş olmasıdır. Ayrık durumlar (istisnalar) bir yana gördüğümüz örnekler de bunu doğrulamaktadır.

Mesleksel sağlık-güvenlikte (ya da yaygın deyişle işçi sağlığı iş güvenliğinde), "grup"çu çözümlerin önemini ve tersinin olanaksızlığını bir çok kez vurguladık. Ama bu söylemin, eyleme dönüştürülmesinde, bir yaşam biçimi haline gelebilmesinde toplumsal güvencenin verilmiş olmasının önemi büyüktür.

Ama ne yazık ki, farklı yaklaşımlar ve farklı standartlar, toplumu oluşturan bireylerin tehlike ve/veya olasılığı karşısındaki tutumlarını da farklılaştırmaktadır.

Önce yurttaşlarımızın % 81'ini kavrayan üç sosyal güvenlik kuruluşunun standartlarına göz atalım. Bu kuruluşlar, Emekli Sandığı, Sosyal Sigortalar Kurumu ve Bağ-Kur'dur. Kişilerin ekonomik etkinliklerine göre bölümlenmesinin ardından, bakmakla yükümlü oldukları da sistemlerin içine katılmıştır. Kabaca,

- Emekli Sandığı, kamu çalışanlarını,
- Sosyal Sigortalar Kurumu, bir ücret karşılığında çalışanları,
- Bağ-Kur, bağımsız çalışanları (ve bunun içinde de esnaf ve küçük sanatkarları) kapsar.

Her ekonomik etkinlik, özünde, bu etkinlikten kaynaklanan (mesleksel) tehlikeler doğurur. Ama, üç dev sosyal güvenlik sistemine baktığımız zaman, bu konuya birbirlerinden farklı normlarla yaklaştıkları ortaya çıkar. Bağ-Kur, böyle bir tehlikeyi hiç gözönüne almazken, Emekli Sandığı, yalnızca kazaları içeren ve meslek hastalıklarına hiç yer vermeyen bir yaklaşımla karşımıza çıkmıştır. Buna karşın Sosyal Sigortalar Kurumu, çok daha ayrıntılı düzenlemelerle ve "iş kazalarıyla meslek hastalıklarının" önlenmesine de olanak verebilecek bir yasal düzenlemeyle oluşturulmuştur.

EMEKLİ SANDIĞI KAPSAMINDA MESLEKSEL TEHLİKELERE KARŞI OLUŞTURULAN TOPLUMSAL GÜVENCE SİSTEMİ

Vazife malüllüğü başlığı altında ele alınmaktadır. Harp malüllüğü de bunu meslek edinen memur grupları (subay, astsubay) mesleksel tehlike sayılmalıdır. Vazife malüllüğü sayılabilmesi için aşağıdaki koşullara uyması gerekmektedir:

- a) İştirakçinin görevini yaptığı sırada görevinden,
- b) Görevleri dışında, fakat kurumlarının verdiği, Kuruma ait bir işi yaparken,
- c) Kurumlarının yararını korumak amacıyla yapılan bir işten,
- d) Fabrika, atölye ve benzeri iş yerlerinde, işe başlamadan-sırasında-sonrasında, ortaya çıkarsa, işyerinin ve işin niteliğinden doğan bir kazadan ileri gelmişse..

Ancak bu koşullara uymakla birlikte, eğer,

- Keyif verici madde kullanmış olması,
- Yasalara aykırı davranış, yasal fiil olması,
- İntihara teşebbüs olması
- Kendisine veya ailesine çıkar sağlamak amacıyla olması durumunda, olgu, vazife malüllüğü olarak kabul edilmemektedir.

Bu kazaların kişiyi çalıştıran Kurum'un hatasından kaynaklanıp kaynaklanmadığı, tekrarının önlenmesi için "çaydırıcı" uygulamalar düzenlenmiştir. Emekli Sandığı istatistiklerinde ise, bunlar ayrıntılı olarak irdelenemediği için, yalnızca toplam sayılar dışında herhangi bir yol gösterici veri ile karşılaşılmamaktadır.

SOSYAL SİGORTALAR KAPSAMINDA MESLEKSEL TEHLİKELERE KARŞI OLUŞTURULAN TOPLUMSAL GÜVENCE SİSTEMİ:

- İş kazaları oldukça ayrıntılı bir biçimde, yasada tanımlanmıştır ve Emekli Sandığı'nda olduğu gibi sigortalı kıdemi aranmaksızın, tazminat olanağı tanınmıştır.
- Meslek hastalıkları, kabaca tanımlanmış: anlaşmazlık olasılığı karşısında incelenmesi- karşılaştırılması uzun süreçlere bağlı kılınmış ve liste-dışına çıkabilmek için "Yüksek Sağlık Kurulu"na itiraz yolu açılmıştır.
- İş kazalarıyla meslek hastalıkları riskinin gerçekleşmesi durumunda sorumluluğun işverene ait olduğu, hem İş Yasası'nda (M.73) belirtilmiş ve hem de Sosyal Sigortalar Yasası'nda (yalnızca işverenden prim alınması ve M.26'ya göre tazminat yükü getirilebilmesi) belirtilmiştir.
- İş kazalarıyla meslek hastalıklarının önlenmesi için işverenin önlemler alması durumunda özendiriciler getirilmiştir.

Çeşitli uygulamalar, memurların meslek hastalığı risklerini büyük boyutlara getirmiştir. Bu uygulamalar arasında, "bedensel çalışması, fikri çalışmasına" üstün gelenlerin de memur sayılabileceğinin yanında, sözleşmeli personel uygulaması vb sayılabilir. Ayrıca gelişen teknoloji de çeşitli sektörlerdeki memur çalışmasının karşı karşıya olduğu tehlikeleri arttırmıştır. Sözelimi, hastahanelerde, Emekli Sandığı'nın iştirakçileri arasında yer alan hekimler, hemşireler, laborantlar, röntgen teknisyenleri, başta bulaşıcı hastalıklar, anestetik maddeler ve röntgen ışınları olmak üzere bir çok meslek hastalığı tehlikesiyle karşı karşıyadır.

Öte yandan esnaf ve küçük sanatkarın tanımında, zaten kendi işinin başında ve işçileriyle birlikte çalışan küçük girişimcilik sözkonusudur. Bu da Bağ-Kur kapsamında değerlendirilen küçük girişimcilerin, işçileriyle, aynı çalışma ortamında ve aynı tehlikelerle baş-başa olduğunu kanıtlamaktadır. Buna karşın, bu kesimi koruma altına alan toplumsal güvence sisteminde, mesleksi tehlikelere hiç yer verilmemiş olması yadırgatıcıdır.

BAĞ-KUR KAPSAMINDA MESLEKSEL TEHLİKELERE KARŞI OLUŞTURULAN TOPLUMSAL GÜVENCE SİSTEMİ;

Yok.

Ek olarak, sigortalılığın ilk beş yılında meydana gelen ve Emekli Sandığı Yasası'nın deyiimiyle "adi" malullük olarak adlandırılan olguların, esnaf küçük sanatkarların meslekteki ilk yılları büyük özverilerle ve çoğunlukla bedensel çalışmayı da içeren bir biçimde gerçekleşmektedir. Mesleksi risk doruk noktasındadır.

Sosyal Sigortalar Kanunu kapsamında bir çok mesleksi tehlikeye yer verilmiş olmakla birlikte, iş hukuku mevzuatının tehlikelere ilişkin uluslararası ölçütlerin gelişmesine ayak uydurmamış olması ve mevzuat hükümlerinin uygulanmasında titiz davranılmamış olması, onun "caydırıcılık özelliğini azaltmakta; iş kazalarıyla meslek hastalıklarının artmasına neden olarak, sigortalılar ve Kurum üzerindeki yükleri olağanüstü oranda arttırmaktadır.

Üç dev sosyal güvenlik sistemi arasındaki tutum farklılıklarının en belirgin göstergesi, kapsadıkları ekonomik etkinlik gruplarınca oluşturulan ekonomik mücadele (mesleki) örgütlerinin tutum ve istemleridir. Esnaf ve sanatkar odaları, mühendis-mimar odaları, sağlık meslek birlikleri ile Memur sendikalarının gündemlerinde, kendi üyelerinin mesleksi sağlık-güvenlikleri yer almamaktadır, işçi sendikalarının gündemlerinde ise sınırlı bir yer tutmakta ve özellikle toplu iş sözleşmelerinde öncelikli ve değişim getirici bir öge olarak yer almamaktadır.

Sosyal güvenlik sistemleri ile bunun kapsamındaki kişilerin oluşturduğu meslek örgütlerinin tutumları arasındaki paralellik, uygulamanın yıllar boyu neden bir arpa boyu ilerlemediğinin de açıklamasını gözler önüne sermektedir.

Bu, hiçbir sorun olmadığını göstermemektedir. Bu sorunların ve gereksinmelerin farkında olunmadığını, toplumun hiç de hakketmediği ama çözümü için de bilinçli olmadığı bir tabloyu ortaya çıkarmaktadır. Burada kusur, bu ikilemi farkedip de görmezden gelende; bilip de uygun dille aktaramayandadır.

İŞÇİ SAĞLIĞI

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Afiş ve Uyarı Levhaları

Kim. Müh. Mustafa Taşyürek

İşçi Sağlığı Bilim Uzmanı İşletme Yönetimi Bilim Uzmanı

Ülkemizde yürürlükte bulunan 1475 sayılı İş Kanunu'nun 73 ncü maddesinin üçüncü bendinde (fıkrası); "İşverenler, makinelerin kullanılmasından doğacak tehlikelerden ve bu hususta önceden alınabilecek tedbirlerden işçileri **münasip** bir şekilde haberdar etmek zorundadır." denilmektedir. Münasip sözcüğünden amaç, önleme ilişkin duyuru ve uyarıların işçinin kolayca görebileceği şekilde veya rahatça anlaşılacağı bir biçimde açığa vurulmasıdır. **Uygulamada uyarıcı yazı ve levhalar kullanıldığı** gibi, işçiye imza karşılığı verilen kullanma talimatları ve koruyucu malzemenin işçiye zimmetli olarak verilmesiyle (v.b) amaca ulaşılacak istenmektedir.

(Trafik işareti yerine Eva : İngiltere'nin doğusundaki Barham kenti'nde yaşayan Cyril Long, evinin önünden geçen otomobillerin sürat yapmasından şikayetçiydi. Sürücülerini uyarmak için elyazısıyla tabelalar hazırlayıp evinin bahçesine yerleştirdi. Ancak sürücüler tam gaz yola devam ettiler. Long, sonunda çareyi bahçesine Eva Herzegovina posterleri yerleştirmekte buldu. Eva'nın bir posterini bahçesine yerleştiren Long, bu sayede otomobillerin hız kestiğini söylüyor. Hürriyet Gazetesi, YORUMSUZ)

İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 25, 29, 33, 104, 121, 138, 144, 282, 284, 411 nci maddeleri ile Parlayıcı, Patlayıcı, Tehlikeli ve Zararlı Maddelerle Çalışan İşyerlerinde ve İşlerde Alınacak Tedbirler Hakkında Tüzük'de; 55, 56, Yapı İşlerinde İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü'nün 8 ve 119'ncü maddeleri çeşitli konularda iş güvenliği levhalarının kullanılmasını (yasalarla belirtmiş) bir zorunluluk olarak belirtmektedir.

Uyarı levhaları ve posterlerin amacı özetle);

- Kazalara neden olan yaygın (genel) insan özelliklerini çalışanlara hatırlatmak.
- Dikkati iş kazalarının belli nedenleri üzerine toplamak.
- Güvenli çalışmanın iyi yönünü vurgulayarak insanları etkilemek.
- Güvenlik kurallarını çalışanlara hatırlatarak güvenlik eğitimini desteklemek.
- Kazaları önlemeye yardım edecek davranış özelliklerini önermek.
- Şirketin / kuruluşun güvenlik çabalarına katkıda bulunmayı telkin etmek.
- Özel tehlikeleri çalışanlara hatırlatmak, (v.b)

Posterler veya levhalar 4 ana grupta toplanabilir.

1. Genel konulu posterler.
2. Belirli endüstri kollarına özgü posterler.
3. Belirli tehlikelere /risklere yönelik olanlar.
4. Belirli kural posterleri.

Aşağıda genel konulu posterlere örnekler verilmiştir.

İş güvenliği levha ve posterleri dikkatle seçilmeli, dikkatle yerleştirilmeli ve özenle korunmalıdır.

1. Doğru yere doğru levhalar konulmalıdır.
2. Levhalar, uluslararası renk, biçim ve boyut standartlarına uygun olmalıdır.
3. Levhalar anlaşılır olmalıdır.
4. Kullanılan yazı karakterleri ve kompozisyon, anlaşılmayı kolaylaştırmalıdır.
5. Gerekliliği ortadan kalkmış levhalar kaldırılmalıdır.
6. Eskimiş levhalar değiştirilmelidir.
7. Mesajın ilgi çekiciliği sürekli kılınmalıdır.

Burada unutulmaması gereken şudur. Amaç, poster veya levhaların asılması değil, kazaların önlenmesidir.

DİKKATLİ OL

**GÜVENLİ
ÇALIŞ**

DÜŞÜN

**ÖNCE
İŞ
GÜVENLİĞİ**

DİKKATLİ OL

**GÜVENLİ
YOL EN İYİ
YOLDUR**

ÖNCE

**GÜVENLİK
ŞİMDİ
GÜVENLİK**

DİKKATLİ OL

**KAZALARDAN
SAKIN**

DİKKAT

**BU BÖLGEDE
GÖZ
KORUYUCU
KULLANILMALIDIR**

DİKKAT

**ÜRETİM SAHALARI
VE AMBARLARDA
SİGARA İÇİLMESİ
TEHLİKELİ VE
YASAKTIR**

DİKKAT

**YERLERİ
TEMİZ
TUTALIM**

DİKKAT

- * KORİDORLARI
AÇIK
BULUNDURALIM
- * KORİDORLARA
MALZEME
KOYMAYALIM

DİKKAT

KORUYUCULARI
YERLERİNDE
OLMAYAN
MAKİNELERİ
ÇALIŞTIRMAYALIM

DİKKAT

MATKAP, TORNA
VE TAŞLAMA
TEZGAHLARI
İLE ÇALIŞIRKEN
GÜVENLİK
GÖZLÜĞÜNÜ
KESİNLİKLE
KULLANALIM

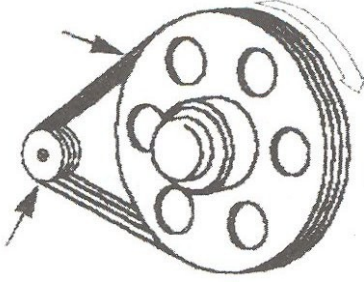
DİKKAT

BU ALANDA
SİGARA VEYA
BİR ŞEY İÇME,
YEME

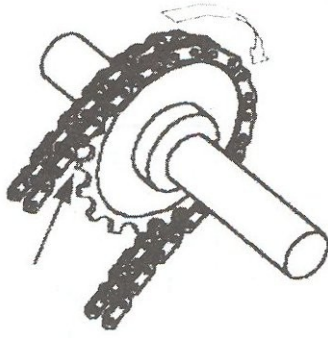
İŞÇİ SAĞLIĞI

MAKİNA KORUYUCULARININ GENEL İLKELERİ VE ÖRNEKLER

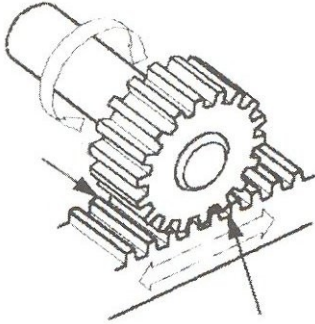
Hazırlayan : Fiz. Y. Müh. H. Haluk ORHUN

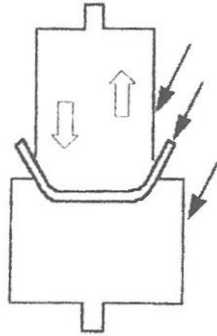
Resim 1. Makinelerde hareketleri ileten kayış ve halatlar ve tehlikeli noktalar.

Resim 2. Hareketi ileten zincirler ve tehlikeli noktalar.

Resim 3. Dönen dişliler ve tehlikeli noktalar.

Resim 5. Malzemeye şekil veren presler ve tehlikeli noktalar

Makine koruyucusu neden gereklidir?

İşyerlerinde makinelerin hareketli bölümleri iş kazalarına yol açmakta ve tehlike kaynağı olmaktadır. Makinelerin hareketli kısımlarının koruma altına alınması başta makine operatörleri olmak üzere tüm çalışanlara güvenli bir ortam yaratacaktır.

Başta uluslararası yazılı tavsiyeler olmak üzere ülkemizdeki işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili yazılı dokümanlar, örneğin yasa tüzük ve yönetmelikler makinelerin hareketli parçalarından kaynaklanan kazalara karşı işçilerin korunmasını zorunlu kılmıştır.

Makinelelerdeki tehlikeli mekanik hareketler:

İşçileri makinelerden doğan tehlikelere karşı koruyabilmek için ilk yapılacak iş tehlike yaratan noktaların önceden tanımlanmasıdır. İlk bakışta tehlikeli hareketler ve eylemler şöyle sınıflandırılabilir.

Tehlikeli hareketler: Dönen kısımlar, sağa ve sola, ileri ve geri giden bölümler, hareketi veya malzemeyi nakleden aparatlar (Resim 1,2,3).

Tehlikeli işler: Kesme, delme, ayırma ve eğme (Resim 4,5,6,7).

Mekanik hareketlere ve işlere ilişkin örnekler:

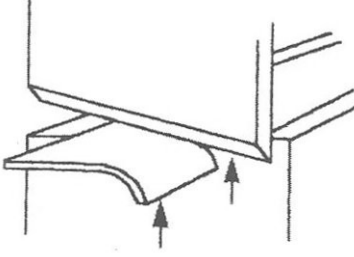
Makinelerin dönen kısımları ile bir motordan aldığı hareketi diğer birimlere ileten kayış, zincir gibi malzemeler, özellikle eller ve kolların sıkışmasına, iş elbiselerinin takılmasına ve cilt ile temas sonucunda yaralanmalara neden olabilir. Ek olarak bu bölümlerden parça fırlaması söz konusudur. Sanayide giyotin adı verilen metal parçaları kesme makineleri, kesme ve sağa sola gitme işlemini birlikte yapmaktadır. Kesim noktaları eller ve parmaklar için en tehlikeli yerlerdir. Benzer olarak yatay ve dikey testereler, matkaplar, planyalar, saç parçalarını eğen ve şekil veren presler hareketli ve tehlikeli makinelerdir.

Tehlikeli işlemlerde makinelerden parça fırlama tehlikesi yanında işlem gören malzemelerin fırlaması ve çarpması da söz konusudur (Resim 8, 9, 10, 11, 12, 13).

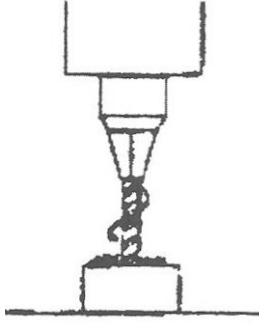
Makina koruyucularından beklenen özellikler:

Bir makineye makine koruyucusu planlarken uyulması gerekli temel ilkeler mevcuttur. Aksi takdirde iyi bir koruyucu planlamış fakat makineden beklenen işlevler aksatılmış olur. Temel bakış açısı bir taraftan makineyi çalıştıran operatörün hareketlerini engellemek, diğer taraftan makinenin üretim kapasitesini düşürmemek olmalıdır. Bu amaçla koruyucu planlarken uyulması gerekli ilkeleri şöyle özetlenebilir:

a. Koruyucu işlem noktasına, bir başka ifade ile tehlikeli noktalara operatörün veya diğer bir kişinin ulaşmasını engellemelidir.

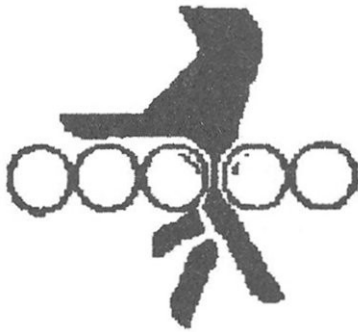
Resim 6. Giyotinler ve tehlikeli noktalar

Resim 7. Matkaplar ve tehlikeli noktalar

Resim 8. Sağa sola hareket eden makineler ve tehlikeler

Resim 8. Ellerin dönen merdanelere sıkışması

- b. Koruyucu makineden çıkartıldığı zaman makine çalışmamalıdır.
- c. Koruyucular uzun ömürlü maddeden yapılmalıdır ve normal kullanım koşullarına dayanıklı olmalıdır.
- d. İşçiler koruyucuları kolayca çıkaramamalı fakat bakım onarım ve benzeri nedenlerden dolayı koruyucu kolayca açılabilir.
- e. Makineden herhangi bir parça fırlamasını önlemelidir.
- f. Yeni bir tehlike kaynağı olmamalı, operatör keskin kenarlara çarpma gibi nedenlerle kazalara uğramamalıdır.
- g. Operatörün çalışmasını önlememeli, geciktirmemeli veya görüşünü engellememelidir.
- h. Makinenin bakımı için koruyucu çıkartılmaya gerek duyulmamalı ve bu amaca uygun bakım ve yağlama pencereleri veya yerleri bulunmalıdır.
- i. Koruyucular ayrıca bakım gerektirmemelidir.
- j. Koruyucu makinenin havalandırmasını kesmemelidir.

Makina koruyucularının tipleri:

Değişik amaçlı ve değişik tiplerde koruyucu imal etmek mümkündür. Genellikle koruyucu tipini makine üzerine yapılan işin özellikleri ve üretimin gereksinimleri, makinenin bulunduğu alanın boyutları ve durumu belirler.

Genel bir kural olarak, enerji ileten aparatların koruyucuları sabit olarak yapılırken, hareket noktasındaki tehlikelere karşı planlanan koruyucular bu noktalara zaman zaman ulaşma gereksinimi nedeniyle açılır kapanır olarak düşünülebilir. Makine koruyucularının tiplerini dörde ayırmak mümkündür, bunlar;

- a. Sabit koruyucular:
- b. Kilitlenen koruyucular:
- c. Ayarlanabilir koruyucular:
- d. Kendi kendine ayarlı koruyuculardır.

Koruyucu olarak kullanılan araçlar:

- a. Fotoelektrik veya ışığa duyarlı araçlar
- b. Elektromagnetik alana duyarlı cihazlar
- c. Operatöre bağlı olarak çalışan ve operatörün belli mesafeleri aşmasını engelleyen aparatlar.
- d. Operatörün ellerinin tehlike alanına girmemesi için kullanılan araçlar. Örneğin iki elle kullanılan kumanda düğmeleri gibi.

Acil durum amaçlı kontroller:

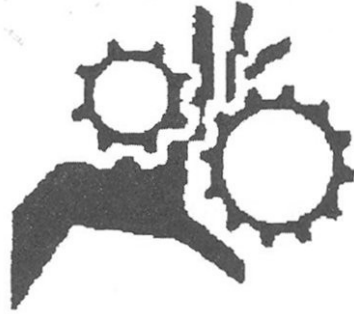
Tehlike anında veya tehlike öncesi basılmaya, basınca veya sıkışmaya duyarlı kollar, düğmeler veya güvenlik telleri koruyucu araçlardır. Herhangi bir şekilde adı geçen güvenlik araçlarına basılması ve çekilmesi veya maki-naya sıkışılması durumunda makine otomatik olarak durur.

Kapılar:

Makinenin etrafına döşenmiş bariyerler ve en güvenli noktadan makineye geliş ve gidişin sağlanması için

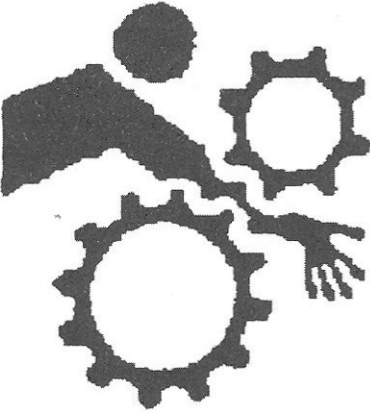
Resim 9. El veya parmakların kesilmesi

Resim 10. Parmakların dönen dişlilerin arasına sıkışması

Resim 11. Vücudun dönen millere sarılması

Resim 12. Kolların dönen dişlilerin arasına sıkışması

bariyer arasından kapı açılması operatörün gereksiz yere makineye yaklaşmasını engeller.

Makinenin yerleşim yeri ve uzaklığı:

Makinenin çalışması sırasında oluşacak tehlikelerin operatöre ulaşmaması için makinenin yer seçimi ve operatöre olan uzaklığının ayarlanması koruyucu bir önlemdir.

Makine koruyucuların imalatı ve dizaynı:

Makine üreticileri tarafından koruyucuların planlanması ve montajı temel olarak iki avantaj sağlar. Birincisi; koruyucu, makinenin fonksiyonu dikkate alınarak dizayn edilir, ikincisi ise, makinenin gücünü artırır. Makinelerde olduğu gibi sonradan kullanılacak koruyucu malzemelerin ülke veya uluslararası standartlara uygunluğu mutlaka gereklidir.

Koruyucu imalatı için seçilecek malzeme:

Metal, plastik, tahta, gibi malzemeler koruyucu imalatı için kullanılabilir. Bir çok durumda metal koruyucular seçilirken, plastik koruyucular görünebilirliği arttırmak için tercih edilebilir. Tahta koruyucular asit ve paslanmanın çok olduğu şartlarda gündeme gelir ise de yangına karşı tehlikeli bir durum yarattığı için pek fazla düşünülmez. Makine koruyucularının makinenin renginden ayrı bir renge boyanması tercihan sarı, turuncu gibi çarpıcı renklerin seçilmesi önerilmektedir.

Uyarıcı levhalar:

İşyerlerinde koruyucu ile çalışılması gerekli alanlar ve makineler uyarı levhaları kanalıyla çalışanlara hatırlatılmalı ve uyacakları kurallar yazılmalıdır.

Makine operatörü için önemli noktalar:

- Özellikle bakım ve onarım işleminden sonra makineyi kullanmadan önce tüm koruyucuların yerinde olduğunu kontrol edilmelidir.
- Görevini yapmayan koruyucuların değişmesi için yetkililere haber verilmelidir.
- Makine kullanırken kolye, yüzük ve benzeri süs eşyaları kullanılmamalıdır.
- İş elbiselerinin kumaş cinsi ve dikim biçimi makinelerde çalışırken kazalara neden olmamalıdır.
- Uzun saçların makinelere takılması önlenmelidir.

Eğitim:

İşverenler makine operatörlerine ve bakım operatörlerine hangi makinelerde hangi tehlikelere karşı hangi tip koruyucu kullanılacağı, koruyucuların özellikleri, çıkarıp takılması, bakımı ve fonksiyonları konusunda eğitim vermelidirler.

Sonuç:

Tehlike ortamı yaratan makinelerin makine koruyucuları aracılığı ile daha güvenli hale getirilmesi çalışması sürdürülürken koruyucu gerektirmeyen

Resim 13. Makinelere operatöre parça veya malzeme fırlaması

daha az tehlikeli makine seçilmesi yolu veya seçeneği unutulmamalıdır.
Temel amaç tehlikesiz bir ortamın yaratılmasıdır.

1. İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü
2. Makine Koruyucuları Yönetmeliği

İŞÇİ SAĞLIĞI

İş Kazalarının Maliyeti

Gürbüz YILMAZ
Makine Mühendisi

İş kazalarını neden olduğu can ve mal kayıplarının büyük boyutlara ulaşması tüm dünyada konunun önemini gündeme getirmiştir, iş kazalarının maliyeti işçi, işletme ve ulusal ekonomiye etkileri açısından değerlendirilerek genel bir yaklaşım sağlanması olasıdır.

• İşçi Açısından

İş kazalarının sonuçlarından en önemlisi tartışmasız çalışan insanın yaşamını yitirmesidir. Kuşkusuz insan yaşamının değerini ölçmek ve maliyetini değerlendirmek olanaklı değildir, iş kazalarının işçi açısından maliyetinin önemi açık olarak ortaya çıkmakta ve en büyük bedeli işçi ödemektedir, iş kazası sonucu yaşamını yitiren işçinin ailesi maddi ve manevi yıkıma uğramaktadır, iş kazasında yaşamını yitiren işçinin ailesi, kaybettiklerinin acısını çekerken diğer yandan da gelirinin azalması veya tümüden bitmesi nedeniyle geçim sorunları ile karşı karşıya kalmaktadır, iş kazasına uğrayan işçi sosyal güvenlikten yoksun ise bu durumda ailesi herhangi bir ödenek de alamamaktadır, iş kazasına uğrayan işçi yaşamını yitirmese bile beden ve ruh sağlığında önemli kayıplar oluşabilmektedir.

İş kazası sonucu çalışamayacak durumda sakat kalan veya çalışma gücü azalan işçiyi bu kez başka önemli sorun olan işsizlik beklemektedir, iş kazasına uğrayan işçi eğer sosyal güvenlik kapsamında ise geçici yada sürekli iş göremezlik ödeneği almaya hak kazanmaktadır. Ancak, sürekli iş göremez duruma düştüğünde gelir yaratma yeteneği azalacak, rehabilitasyon sonrası daha düşük gelir getiren bir işte çalışmak zorunda kalacaktır, iş kazasına uğrayan işçi sosyal güvenlik kapsamında değilse ya da iş kazası ölümle sonuçlanmışsa yukarıdaki olasılık da ortadan kalkmaktadır. Ülkemizde çalışanların ancak yüzde otuz beşinin sosyal sigortalar kapsamında olduğu ve ölümle sonuçlanan iş kazalarının büyük oranlara ulaştığı düşünüldüğünde konunun önemi ve iş kazalarının işçi açısından maliyetinin boyutları daha iyi kavranacaktır.

YILLAR	İŞ KAZASI	ÖLÜM
1988	171.769	1.63
1989	159.463	1.150
1990	155.857	1.292
1991	130.464	1.89
1992	139.464	1.583
1993	109.563	1.064
1994	92.087	1.034
1995	87.960	798
1996	86.807	1.296

Kaynak: SSK 1988-1996 yıllarına ait İstatistik Yıllıklar

• İşyeri Açısından

İş kazaları neden oldukları acı ve ızdırapların yanı sıra makine, malzeme, ürün kayıplarına da neden olmakta ve verimliliği düşürmektedir. Uluslararası kuruluşlarca yapılan araştırmalar iş güvenliği ile iş gücü verimliliği arasında karşılıklı etkileşim olduğunu, sağlıklı ve güvenli işyerlerinde verimliliğin arttığını ortaya koymuştur, iş kazalarının önlenerek iş güvenliğinin sağlanması, ikinci yada yan etki olarak işyerinde verimlilik ve üretim artışına da yol açmaktadır, iş kazaları işin akışını durdurarak üretim kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)

araştırmalarında üretimde kullanılan makine ve tezgahlarda koruma sistemlerinin geliştirilerek iş güvenliğinin sağlanması sonucu önemli ölçüde üretim artışı sağlandığı saptanmıştır, iş kazaları nedeniyle üretim araçlarında ve iş gücünde uğranılan kayıplar üretim maliyetlerini de olumsuz yönde etkilemektedir.

İş kazaları verimlilik ve üretim etkinliği üzerindeki kayıpların yanı sıra makine, araç, gereç ile hammadde, malzeme ve ürün kayıplarına en önemlisi ise iş gücü kayıplarına neden olmaktadır, iş kazaları sonucu üretimin durması, gerekli yeniden düzenleme ve onarım çalışmaları da diğer kayıpları oluşturmaktadır. Ayrıca iş kazalarının işçiler üzerindeki etkisi ile iş yavaşlamakta, yaralanan işçiye yardımcı olan işçiler ve gözlemci personel ile olayı izleyen işçiler ve üst düzey yöneticilerinin zaman ve iş gücü kayıpları ortaya çıkmaktadır, iş kazaları sonucu işçilerin moral bozukluğu ve çekingenliği artmakta bu da üretimde niteliksel ve niceliksel düşmelere neden olmaktadır. Yine iş kazasına uğrayan işçinin yerine yenisinin bulunup yerleştirilmesi, eğitilmesi ve gerekli niteliklerin kazandırılması işletmeye ek maliyetler yüklemektedir.

Yukarıda özetlenen olaylar nedeniyle iş kazası sonucu işyerlerinde dolaylı ve doğrudan maliyetler ortaya çıkmaktadır. İS kabalarının işyerine maliyetlerini başlıklar altında genel olarak şöyle özetleyebiliriz.

→ Doğrudan Kayıplar

* Kaza anında yapılan ilk yardım masrafları

* Kazalıya ödenen geçici ve sürekli iş göremezlik ödenekleri

- * Gerekli dinlenme süreleri için ödenen ücretin üçte ikisi
- * Kazalıya yada ailesine ödenen tazminatlar
- * Mahkeme giderleri
- * Ölümlü kazalarda uygulanacak cezai hükümlerin bedelleri

→ **Dolaylı Kayıplar**

• **İş Gücü Kaybı**

- * Kazalının çalışmaması nedeniyle
- * Kazalıya yapılan ilk yardım nedeniyle
- * Kazalının işyeri arkadaşlarının verdikleri aralar nedeniyle
- * Usta ve yöneticilerin kazayı incelemek için kaybettikleri zaman nedeniyle
- * Yaralı işçinin üzerindeki işi yeniden düzene koymak nedeniyle
- * Yasal işlemler için kaybettikleri zaman nedeniyle

• **Üretim Kaybı**

- * Kaza sırasında üretime ara verilmesi nedeniyle
- * Üretimin aksaması nedeniyle iş akım ve programındaki aksamalar nedeniyle
- * Makinelerin durması yada hasara uğraması nedeniyle
- * Malzeme ve hammaddenin zarara uğraması nedeniyle
- * Kazaya uğrayan işçinin işe dönmesi halinde verimdeki düşmeler nedeniyle

• **Siparişlerin Zamanında Karşılanamamasın-dan Doğan Kayıplar**

- * Firmanın şöhret kaybı
- * Geç teslim nedeniyle ödenen para cezaları
- * Erken teslim halinde alınabilecek primden kayıplar

• **Üst Makam ve Hükümetçe Yapılan Soruşturma Masraflar**

• **Ulusal Ekonomi Açısından**

iş kazalarının işçi ve işyerine maliyetleri yanında ulusal ekonomiye de önemli maliyeti bulunmaktadır. Sosyal güvenlik sistemi ile hastane, rehabilitasyon merkezi gideri gibi toplumun tümüne yüklenen maliyetler sözkonusudur. İş kazaları ülke ekonomisinin üretken kapasitesini olumsuz yönde etkilemektedir, iş kazaları ulusal kaynakların yok olmasını da doğurmaktadır, iş kazaları ulusal kalkınmayı engelleyici ve ulusal refahı azaltıcı bir işlev görmektedir. Genel olarak iş kazaları ülke kaynaklarının yok olmasına iş gücü ve iş günü kayıplarının önemli boyutlara ulaşmasına neden olmaktadır.

iş kazalarının net olarak maliyeti yalnızca SSK verilerinde görülmektedir. Dolaylı harcamalar, doğrudan harcamaların 4 ile 10 katı arasında gerçekleşmektedir. İş kazalarının sosyal güvenlik sistemine maliyeti trilyonlara ulaşmaktadır.

iş kazaları sonucu kaybolan iş günleri tüm dünyada önemli boyutlara ulaşmış durumdadır.

ÇEŞİTLİ ÜLKELERDE İŞ KAZALARI SONUCU KAYIP İŞ GÜNLERİ	
ÜLKELER	KAYIP İŞ GÜNLERİ
ABD	42.982.700
İspanya	22.573.400
Kenya	5.068
Tunus	364.942
Zimbabve	187.291
Khaiti	147.727
Macaristan	3.067.800
TÜRKİYE	2.290.570

Kaynak : ILO İstatistik Yıllığı

Ülkemizde ise iş kazası sonucu kaybolan iş günleri daha da büyük önem taşımaktadır.

iş kazaları nedeni ile kaybolan iş günleri doğrudan ülkemizde yaratılan katma değeri düşürmektedir. Bu durum ulusal ekonomimiz açısından önemli kayıplara neden olmaktadır, iş kazalarının katma değer olarak ulusal ekonomimizdeki kaybına ayrıca işçi, SSK ve işveren açısından ortaya çıkan kayıpları da eklemek gereklidir. Bunun ise ülke ekonomisine maliyeti önemli boyutlara ulaşmaktadır.

KAYNAKÇA

- 1) Gürbüz YILMAZ;"İş Güvenliğine Genel Bakış", Mühendis ve Makine Dergisi Sayı 224
- 2 "İş Yerlerinde Tüklenen Yaşam", Petrol-İş Sendikası Yayını
- 3) "İstatistik Yıllıklar", SSK Yayınları
- 4) "Çalışma İstatistikleri", Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) Yayını

İŞÇİ SAĞLIĞI

Maden İşkolu İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Hemsireliği

Yard. Doç. Dr. Ayşe Ocakçı

Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Sağlık Yüksek Okulu Müdürü

Türkiye'de taş kömürü ilk kez 1829 yılında Zonguldak Ereğli Neyren deresi yatağında bulunmuştur. 1848'de ise, Zonguldak havzası kömür üretiminde donanmanın gereksinmesini karşılamak üzere Hazine-i Hassa yönetiminde, yabancılara kiraya verilerek başlamıştır. 1854 - 1855 Kırım savaşı sırasında, müttefik donanmanın gereksinmesini karşılamak üzere, havza ocakları İngiltere'ye kiraya verilmiş, 1855 - 1865 yılları arasında havza yönetimi, önce anlaşma ile tekrar Hazine-i Hassa'ya devredilmiş; kurulan geçici yönetim, kısa bir süre sonra da İngilizlerin eline geçmiştir. 1865-1883 yılları arasında havza yönetimi "Denizcilik idaresine" verilmiş ve ilk kez sosyal ve teknik bir düzen oluşturmak üzere, Dilaverpaşa tarafından 100 maddelik bir tüzük hazırlanmıştır. (Fındıkgil 1966).

Bu tüzük ile ocakların yönetim biçimi kömür üretim yöntemleri, maden direği sağlama işleri, madenin yalnız işletme hakkının verilmesi, kimseye devir edilmemesi, çalışanların iş kazasına uğramalarının önlenmesi konularını içeren, 8 bölümlük bir düzenleme yapılmıştır. Böylece havzada iş güvenliği ile ilgili olarak, ilk yazılı kurallar konulmuş olmaktadır. (Karahasan 1978).

Havza, 1884-1908 yılları arasında yabancı ortaklarca işletilmiş, 1908 - 1914 Meşrutiyeti izleyen 1914 - 1920 I. Dünya Savaşı ile Almanların sözü geçerliliği altına verilmiştir. 1920 - 1925'te ulusal savaşımın zaferle sonuçlanmasıyla, sosyo-ekonomik kalkınmanın ön koşulları belirlenmiş, havzanın teknik, ekonomik ve sosyal sorunları ele alınmıştır. (TMMOB 1992).

1925 - 1936'da "aracılı karışma" döneminde, devlet havzaya doğrudan işletmeci olarak girmiş, taşkömürü havzası 1940 yılında devletleştirilmiştir. 1936 -1983 işletmecilik döneminde, kurum, türlü evreler geçirek; Eti-bank ve Türkiye Kömür işletmeleri TKİ'ye bağlı Ereğli Kömür işletmeleri (EKİ) Kurumu olarak etkinliğini sürdürmüştür. 28.10.1983 tarihinde kurum yeniden örgütlenerek Devlet Bakanlığı'na bağlı ayrı bir genel müdürlüğe TTK (Türkiye Taş Kömürü Kurumu) Genel Müdürlüğüne dönüştürülmüştür. Bugün kurum bünyesinde üç kuruluş (müessese) bulunmaktadır. Bunlar, Kozlu - Karadon ve Üzülmaz'dir. Kozlu 03.03.1992 tarihinde yaşanan grizu faciası nedeniyle üretimini tamamen durdurmuş; 21.08.1992 tarihinde İncirharmanı işletmesi 4. Ocakta kömür üretimine başlamıştır. (T.T.K Raporları 1998).

TTK bünyesinde, yeraltı ve yerüstündeki işyerinde oluşan ve ölüm ile sonuçlanan tüm iş kazaları; kaza nedenine, kömür üretimine, kaza yineleme ve ağırlık oranlarına, yaralanan organa göre sınıflandırılmakta; yanı sıra geçmiş yıllarda oluşan iş kazalarıyla karşılaştırılmaktadır.

İş kazası ve meslek hastalıkları kayıtları 1950'li yıllardan buyana ayrıntılı olarak tutulmaktadır. 1943 -1945 yılları arasında tutulan kayıtlarda; Tifüs 212, ölüm 30, çiçek 89, ölüm 19 ve su çiçeği 21 olarak belirtilmiştir. (Dosdoğru 1990).

1951'de iş kazaları ve meslek hastalıkları kayıtları tutulmuş; bu kayıtlara göre 125 meslek hastalığı tanımlanmıştır. Bunların 24'ü tüberküloz, 2'si silikotüberküloz, 9'u bronşit ve pnomoni, 77'si silikoz antrakoz, 1 varis olarak

bildirilmiştir. Aynı yılda kayıtlı 22937 iş kazası bildirilmiş ve bu kazaların % 23'ü düşme kayma, % 20'si sıçrama -çarpma, %14'ü sıkıştırma % 9'u kesme - batma, % 6'sı zorlama, % 4'ü çökme ve göçük, % 4'ü yangın ve patlama olarak sıralanmıştır. (Akbulut 1955).

Tablo 1. 1993-1998 tarihleri arasındaki Maden İşkolunda meydana gelen iş kazaları

TARİH	KAZA SAYISI	ÖLÜ SAYISI	YARALI SAYISI	KAYIP İŞ GÜNÜ
1993	4.435	14	4.423	173.170
1994	3.125	12	3.116	145.784
1995	2.376	13	2.373	142.119
1996	2.546	4	2.560	65.686
1997	2.519	22	2.561	204.363
1998 *	933	4	929	Tamamlanmadı
TOPLAM	15.001	65	15.033	731.122

*İlk 6 aya ait veri olduğundan genel toplama alınmıştır.

Çıtıroğlu, L. (Ağustos 1998) T.T.K. Sağlık İstatistikleri Daire Başkanlığı.

Tablo'1'de TTK Genel Müdürlüğü sağlık istatistikleri daire başkanlığının verilerine göre, 1993 -1998 tarihleri arasında, maden iş kolunda yaşanan kaza ve işgünü kayıpları görülmektedir. Zonguldak havzasında son beş yılda toplam 15.001 iş kazası olmuş; kazaların 65'i ölüm ile sonuçlanırken 15.033 işçi de yaralanmıştır. Toplam iş günü kaybı ise son beş yılda 731.122 dir. (1998 yılı verileri tamamlanmadığından genel toplama katılmamıştır.)

İş kazalarının ağırlığı, genel olarak olay sonunda alınması gereken istirahat ve tedavi süresi ile belirlenebilmektedir. TTK açısından iş kazaları nedeniyle kayıp iş günleri; işçinin iş kazasına uğraması nedeniyle (vizite) görünüm kağıdı alıp hastaneye gittiği günden başlayarak tekrar işe döndüğü güne kadar geçen süre anlaşılmaktadır. Kurum bünyesinde işçinin ölümü yada sürekli iş göremez duruma girmesi halinde kayıp iş günü, 7.500 olarak kabul edilmektedir. (Ofloğlu 1996).

TTK'da iş kazalarının nedenlerine göre dağılımı incelendiğinde, grizu ve gazlardan kaynaklanan iş kazalarının yıllara göre azaldığı; buna karşılık dikkatsizlikten kaynaklanan, küçük çaplı çeşitli kazaların çoğaldığı görülmektedir. Göçükler, kömür aktarılması dışında araç gereç taşıma ve kullanmadan kaynaklanan iş kazaları ile, küçük çapta dikkatsizliklerden kaynaklanan çeşitli kazaların sayısının yüksek olması ilginçtir. (Özcan 1992).

Bu durumu, 1992 yılında büyük faciayı yaşayan İncirhamanı, Kopeks/Yeni Kuyu, 30 no'lu kuyulardan bir grup işçi şöyle yorumlamaktadır. Facia sonrasında bütün baca ağızları ve hava delikleri betonla kapatılmasına karşın, yangın söndürülmeyince, 900'lü kodlara su basmak kaçınılmaz olmuştur. Uzunca bir sürede kuyular açılmayınca, paslanma, çürüme, tahkimatlarda ağır tahribat gibi olumsuz bir tabloyla karşılaşmış; bir yandan son yıllarda madenci sayısında yaşanan önemli düşüş, öte yandan biran önce üretime geçme çabaları, çökme, göçme açısından uzun erimli iyileştirme çalışmalarını engelleyince, bu durum iş kazalarında artırıcı rol oynamıştır. (Maden işçileriyle özel görüşme 1998).

Taşkömürü madenciliğinde kazalanma oranının yüksek olmasının, çok önemli bir nedeni de, taş kömürünün güç yerbilimsel (jeolojik) koşullar altında çıkarılmasıdır. Taş kömürü madenciliğinde, ocaklarda ki basıncın özellikle yılın ilk dört ayında düşmesi ile gaz yoğunlaşması artmakta, bunun sonucu olarak da, ocak yangınları gündeme gelmektedir. Öte yandan yılın ilk üç ayında, yeni bir üretim dönemine geçiliyor olmasının psikolojik etkisi de, iş kazalarını artırıcı nitelikte, olumsuzdur. (Buskan 1989).

İş kazalarının önlenmesi konusunda, sanayileşmiş ülkelerde, sürekli inceleme ve araştırmalara dayalı, büyük gelişmeler sağlanmıştır. Bu gelişmelerin özü, her durumda uygulanabilir yöntemler geliştirip, yaşama geçirmektir. (Güney 1990).

İş kazalarını önleme çalışmaları, öncelikle iş kazası öncesinde var olan güvensiz davranış veya durumlara yönelik olmalıdır. Bu davranışlar denetlenen ve ortadan kaldırılmalıdır. Bir iş kazası ve sonucunda yaralanma yada ölüm olayı olmuşsa bunun nedeni işkazasından önce var olan etkenlerde aranmaktadır. (Heinrich 1959).

İş kazalarının önlenmesinde, alınması gereken önlemlere ilişkin öneriler şu başlıklarda toplanabilir:

- 1- işçiye yönelik önlemler,
- 2- işletmeye yönelik önlemler,
- 3- Ülke düzeyinde öneriler,
- 4- Diğer önlemler, işçiye yönelik öneriler:
 - 1- işçinin sağlık denetimleri, 2- işçi eğitimi,
 - 3- Psikoteknik yöntemler,
 - 4- İşbilim (ergonomik) önlemleri olarak incelenebilir. (Baykut 1994)

T.T.K. Sağlık Dairesi başkanlığında meslek hastalığı olan ve bildiri yapılan "Pnomokonyoz"un son beş yıllık görülme sıklığı, Tablo 2'de verilmektedir.

TABLO 2- Bildirimi Zorunlu Pnomokonyoz Olgularının Yıllara Göre Dağılımı

TARİH	PNOMOKONYOZLU İŞÇİ SAYISI
1993	233
1994	174
1995	30
1996	182
1997	252
1998*	157
TOPLAM	921

* 1998 yılı Mayıs ayına kadar verildiğinden genel toplama katılmamıştır.
Akkaya C. (Ağustos 1998) T.T.K. Sağlık Daire Başkanlığı

Tablo 2'de son beş yıl içinde Zonguldak havzasında görülen pnomokonyoz olgusunun dağılımı görülmektedir. Temel sağlık hizmetleri çerçevesinde, primer sağlık eğitimi verilerek, diğer hastalıklar, kadar, pnomokonyozun da önlenmesi, gerek işçi sağlığı, gerekse iş günü kaybı açısından önemlidir. Bu eğitimin, düzenlenerek sağlık eğitimi programlarıyla, planlı bir biçimde sağlık ekibi içinde yer alan profesyonel hemşirelerce yürütülmesi, en uygun olanıdır.

Değişik iş kollarına göre maden iş kolu, iş kazası ve meslek hastalıkları yoğunluğunun en yüksek ve en tehlikeli olduğu sanayilerden biridir. Madenciliği diğer iş kollarından ayıran nokta, iş ortamının sürekli olarak değişmesidir. Maden işçisinin yaşamının yer üstü ve yeraltında olmak üzere, iki değişik fizik çevrede geçmesi, genellikle uyum sorunları yaşamasına neden olmaktadır. (Emiroğlu 1997).

Sağlık olmaksızın üretiminin yapılamayacağı, iş ile onun sağlık yönünün birbirinden ayrılmazlığı, iş yeri ve iş sağlığı kavramlarına önem kazandırmıştır.

Temel sağlık hizmeti sunmanın en önemli öğelerinden biri ekip çalışmasıdır. Çalışma ortamında sağlık hizmeti sunmanın iş verimini artırdığı ve bireyin fiziksel, ruhsal, sosyal yönden incelenmesinde hemşirelerin de yeterli bilgi ve beceriye sahip olması gereği, iş sağlığı hemşireliğinin gelişmesine neden olmuştur, iş sağlığı hemşireliği 1880'li yıllarda ortaya çıkmış, günümüze gelinceye dek rol ve işlevlerinde önemli gelişmeler ve değişimler olmuştur. (Deith 1995).

20. yy'ın ilk yarısında işçi sağlığı hemşireliği hızla gelişmiştir, ikinci Dünya Savaşı'ndan sonra Amerika'da 4000 işçi sağlığı hemşiresi bulunurken, günümüzde bu sayı 19000'e ulaşmıştır. 1942 de Amerikan İş Sağlığı Hemşireler Derneği kurulmuştur, ilk iş sağlığı hemşiresi de Amerika'dan Mayo Steward olarak 1888 yılında resmi kayıtlarda yer almıştır. (Stanhope, Lancaster 1995). Dernek tarafından yapılan tanıma göre iş sağlığı hemşiresi; tüm iş yerlerinde çalışanların sağlıklarının korunmasında, hemşirelik ilkelerini uygulayan bireydir. Onun görevleri, işçilerin sağlığını koruma, erken tanı, hastaların ve yaralananların tedavisi ve rehabilitasyon işlemlerini içerir. Ayrıca sağlık eğitimi ve danışmanlık, çevre sağlığı ve insan ilişkileri alanında hemşirenin özel bilgi ve becerisini gerektirir.

Bu tanıma uygun olarak işçi sağlığı ve iş güvenliği hemşiresi; işçi sağlığı ve iş güvenliği ile ilgili sorunları saptar, öncelikler belirler. Çalışanların özelliklerini, sağlık düzeylerini saptar. Bunlara yönelik veri toplar, işçilerin öykülerini alır, fizik inceleme yapar, hemşirelik tanısı koyar. Bakım için plan hazırlayarak uygular ve sonuçları değerlendirir, işçi ailesinin sağlığının korunması ve sürdürülmesi işlemlerinde rol alır. İş yerinde taramalar yapar, şüpheli olguları hekime yönlendirir, işçinin işe dönmesini sağlayacak rehabilitasyon hizmetlerine katılır. Hasta işçinin hastaneye şevkini, yatırılmasını sağlar, oradaki bakım ve sağaltım konusunda bilgi toplar, hastane çıkışında bakım işlerini üstlenir. Hemşirelik hizmetlerinin değerlendirilmesi ve planlanması için kayıt tutar, ilk yardım hizmetlerinin yanısıra eğitim programları düzenleyerek işçilerin sağlık hizmetlerine katılımını sağlar, işçi sağlığını geliştirecek araştırmalarını sürdürür. (Bahar 1987).

İşçi Sağlığı hemşiresinin belirtilen amaçlara ulaşabilmesi, rollerini yerine getirebilmesi için, iş yerinde çalışan hemşire sayısının yeterli olması önkoşuldur. Bu sayı, çalışan işçi sayısına, işçinin sağlık durumuna, var olan ya da olası sağlık sorunlarına, kuruluşun büyüklüğüne göre belirlenmektedir. Gelişmiş ülkelerde nitelikli bir iş sağlığı hemşireliği hizmeti vermek için, 300 işçiye bir hemşire düşmektedir. Ülkemizde ise işçi sağlığı ve iş güvenliği tüzüğüne göre, her 50-200 işçi çalıştıran iş yerlerinde, bir hemşire ya da sağlık memurunun olmasının gerekliliği madenleri yer almaktadır; ancak uygulamada gördüğümüz durum işyerlerinde ya hiç hemşire görevlendirilmemesi; ya da sağlıkla ilgili formal bir eğitimi bulunmayan kişilerin çalıştırılmasıdır. (Güler 1997).

TTK. Genel Müdürlüğü Sağlık Daire Başkanlığının verilerine göre, Zonguldak havzasında yalnızca dört hemşire görev yapmaktadır. Bu hemşirelerden ikisi yüksek okul önlisans programından mezun olup daire başkanlığında çeşitli ölçümler yapmakta; (odyometri vb), bir hemşire Üzülmüş Bölgesinde, bir hemşire de genel müdürlük poliklinik hizmetlerinde görev yapmaktadır. (Akkayal 998).

Hemşirelik hizmetlerinin hızla geliştiği ve yaygınlaştığı ülkemizde, TTK Zonguldak havzasında 1998 yılı itibarıyla çalışan 17.202 işçi için görev yapan 4 hemşireden, dünya standardına uygun hemşirelik hizmeti vermelerini beklemenin, yine bu dört sağlık görevlisinin ürettiği hizmeti de hemşirelik olarak değerlendirmenin, on yedi bin işçiye haksızlık olacağı, apaçık görülmektedir.

Bu gün Türkiye'de hemşirelik eğitimi lisans düzeyinde verilmektedir. Üniversitelerimizin yüksek okullarından mezun olan hemşirelerimiz, her alanda olduğu gibi, işçi sağlığında da etkin görev almak üzere yapılandırılacak sağlık ekibinde, görev beklemektedirler.

Çağdaş Türkiye, yeryüzünün en değerli varlığı insanı koruma konusundaki programına bir ekip çalışması anlayışı içinde kazaların en aza indirilmesi, onulmaz yaralara dönüşmeden iyileştirilmesi bilincini de, eklemek durumundadır.

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Akkaya, C; (Ağustos 1998). T.T.K. Genel Müdürlüğü Sağlık Daire Başkanlığı, Zonguldak,

AkbulutT; (1995). İş Hekimliği ve İşyerlerinde Mediko-Sosyal Problemler. İstanbul

Bahar, Z; (1987). İşçi Sağlığı Hemşireliği ve Sorumlulukları, Ege Ün. H.Y.O. Dergisi, 3: 2, s.58-68.

Baykut, G; (1994) Vardiyalı İşçilerin Sağlık Sorunları, H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü Bilim Uzmanlığı Tezi. Ankara.

Buskan, S; (1989). Zonguldak Taş Kömürü Havzasında Ölüm Oranlarını Etkileyen Faktörler.

I.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Bilim Uzmanlığı Tezi. İstanbul.

Çıtıröğlü, L; (1998) T.T.K.Genel Müdürlüğü Sağlık İstatistikleri Daire Başkanlığı. Zonguldak.

Deith, B; (1995) Promoting Health and Safety Programs in the VVorkplance, 6 Nurs. Times.Vol: 91,No: 2, p: 38-39.

Dosdoğru, S. (1990) Sağlık Açısından İşçilerin Dünü Bugünü. T.T.K. yayınları. İstanbul.

Emiroğlu, N; Günay, Y; (1997). İşçi Sağlığı ve İş Güvenliğinde İşyeri Hemşireliğinin Önemi. T.H.D. 2-3:6-9

Fındıklıgil, Y; (1966) Maden Hukuku. I.T.Ü. Yayınları, No: 656, s: 30.

Güler, N; (1997).İşçilerin İşyeri ile İlgili Sağlık Bakım Gereksinimleri Çerçevesinde Verilen Hemşirelik Hizmetlerinin Değerlendirilmesi. H.Ü. Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Doktora Tezi. Ankara.

Güney, S; (1990) İş Kazalarının Yapısal Analizi ve Kaza Yapan İşgörenlerin Kişilik Profilleri ile İlgili Bir

Araştırma. I.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Heinrich H.W; (1959). Industrial Accident Prevention, Mc.Graw-Hill. Book Comp. New York.p: 78.

Karahasan, Ö; (1978). Türkiye Sendikacılık Hareketi İçinde Maden İşçileri ve Sendikası. Zonguldak Maden İşçileri Sendikası Yayınları.s: 228.Zonguldak.

Ofluoğlu, G; (1996). Türkiye'de İş Kazalarının Ekonomik Boyutları G.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Doktora Tezi. Ankara.

Özcan, Ü; (1992). Zonguldak Sorunları ve Çözüm Önerileri. Maden İşçileri Sendika Yayınları, s: 62.

Stanhope, M; Lancaster, J; (1995). Community Health Nursing, Promoting Health of Aggregates, Families and individuals. 4 th ed Mosby Year Book.Mc. p: 907-26.

.....T.M.M.O.B; (1992) Türkiye Taş Kömürü Madencilğinde İşçi Sağlığı ve

İş Güvenliğine ilişkin Sorunlar ve Çözüm Önerileri Zonguldak, s: 19.

.....(1985) İşçi Sağlığı ve İş Güvenliği Tüzüğü.

TOPLUM

Küresel Yapılanmanın Yeni Örgütleri

Mevlüt Can

İş Baş Müf. Endüstri İlişkileri Uzmanı

Örgütlenme, yeni bir yolculuğa çıkmak gibidir. Örgütlenme ve yolculuk... Bu iki sözcük, bir gizemi de içinde barındırır. Aslına bakarsanız iki sözcük de insanoğlunu sorunlarının içine gömer; ikisi de pusulayı gerektirir. Örgütlenme, insanın içine gömdüğü silikleşmiş umutlarını su yüzüne çıkarır. Bu yönü ile bir arayışı, bir özleyişi çağırıştırır. Örgüt, bir yandan üyelerine buruk bir mutluluk duygusu verirken, diğer yandan yaşamı yenileyen "iyi huylu" virüs işlevini görür.

Örgütlenme, yaşamı bir anlamda somuta indirgemedir. Bu bağlamda örgütler sürekli yeniler yapılarını. Örgütsel yenilenme, değişiminin motoru işlevini görür. Örgütsel işleyiş, değişimin dinamiklerine karşı duyarlılaştırılmış bir yapıda ise, yaşamını sürdürür, kendisini sürekli yeniler. Yenilenen yapı da toplumsal işleyişe olumlu katkılar yapar.

Doğrusu, örgütlenme yeni yaşamlara bir bakıma gözkırpmadır.

Toplumlar salınır

Toplumlar, **mehter takımı** edasıyla ileri-geri salınsalar bile, sürekli ilerlerler.

Otoriter kimlikli siyasal süreçler ilerleyişin yönünü değiştiriyor görünseler de belirli bir süre sonra yine toplum eski yolunu bulur. Bu yönü ile toplumlar sular gibidir; er veya geç doğal akışını yakalar.

Çatışan kimlikler

Sivil yapılanmalar, toplumsal ilerlemede yadsınmaz bir işlev görürler. Devletin gösterdiği alan içinde bile olsa **"özerk alan"** yaratabilirler. Bu özerk alan, giderek özerk bireyi ve örgütü yaratır. O zaman toplumlar gelişir, gönenir.

Bir yönü ile örgütsel işleyiş çatışmayı da getirir. Yatışan kimlikler örgütün yarattığı özerk alan içinde eşit edinebilirler. Giderek çatışma, kolektif kimliğe dönüşebilir. Sonunda da **"örgüt kimliği"** olarak nitelenebilen yeni bir kimlik oluşur.

Geleneksel toplumlarda örgütler, daha çok bireyin ilkel gereksinimlerine dönüktür. Sanayileşme bu egemen anlayışı önemli ölçüde kırar, giderek yokeder. Sanayileşme bireyi kendi cenderesinde biçimlendirirken aynı zamanda törpüler. Bir anlamda sıkışmış kimlikler ortaya koyar. Değişen ve sıkışan kimlikler, örgütleri yanında yeni arayışlara girerler. Gelişen özel yetilerini gösterme isteği bireyde boy verir. Bu arayış, ilk aşamada "birey-iş" köprüsü eksenlidir.

Kuşkusuz yaşam **iş-birey** boyutu ile açıklanamayacağı için değişik örgütlenme biçimlerine yönelik sürekli canlılığını korur.

Bu arayış sürekli ve kesintisizdir.

Son durak: Bilgi toplumu mu?

Gelecek bilimciler toplumların, tarım, sanayi ve bilgi toplumları olarak bir gelişim ve dönüşüm geçirdiğini ve şimdilik bilgi toplumu durağında bekleştiklerini vurgulamaktadırlar. Ancak her toplumsal yapıda bunu bir dizge biçiminde görmek mümkün olamaz. Bazen bu dizgeyi bir toplumda görmek olanaklı iken, bir başka toplumda yalnız tarım ve sanayi aşamalarını izlemek de sözkonusu olabilir.

Teknolojik değişim küresel bir dünya yaratmıştır. Bu dünyada sermaye sınırsız bir donanım olanağına kavuşmuştur. Ancak emek için aynı şeyleri söylemek hem güç hem de olanaksızdır. Çünkü sermayenin tersine emek, homojen bir nitelik göstermez. Bundan emek küresel nitelik elde edemez gibi bir sonuca varılamaz. Ama emeğin bütününün küresel nitelik kazanması da olanaksız gibi görünmektedir.

Küresel yapıda, üretimin örgütlenmesi bir anlamda sermayenin denetimine geçmesi olgusunu doğurur ve böyle de olmuştur. Global nitelikteki üretimin örgütlenmesi, işgücünün niteliğini, yapısını, çalışmanın türünü değiştirmiş, giderek de farklılaştırmıştır. Hizmetler kesiminde bir yığılma, diğer kesimlerde ise bir daralma yaşanmıştır. Bunun sonucu büyük ölçekli fabrikalar yerini bilgi işleme dayalı küçük birimlere bırakırken, kol gücü de yerini yavaş yavaş ta olsa bilgi gücüne bırakmıştır.

Küresel dünyada yeni bilgilerle donanma olanağını elde edememiş öteki toplumlar, modern dünyanın bir anlamda sessiz seyircisi konumunda kalmışlardır, ister istemez öteki dünyanın nitelikli emeği modern dünyada yerini aramaya çıkmıştır.

Bu arada nitelikle emeğin barınma şansını elde edemediği öteki dünyada, iletişim teknolojisindeki gelişmeler, herşeyin eskimiş olduğunu ortaya koymuştur. Bugünkü haliyle öteki dünya nerede ise "ölü bilgiler mezarlığına" dönüşmüştür. Öteki dünyanın gelenek-selci örgüt tipleri işlev göremez bir konuma itilmiştir.

Doğası gereği dünyayı değiştirmeye odaklı insanoğlu, yeni dünyayı kendi ayağına getirme çabası içine girmiştir. Böylece eski gelenekçi örgütlerden bir kopuş yaşanmaya başlamıştır. Bu kopuşları bir çok nedene bağlamak mümkün. Ama temel nedenlerden biri belkide en önemlisi, gelenekçi yapıların modernitenin biçimlendirdiği bireyin istemlerine yanıt verememiş olmasıdır.

Artık modernitenin örgütleri yığınsal kimlikli olmayacak. Ama bir üyenin yaratısı, örgüte evrensel kimlik katacak; kitleler belki de bir bilgisayar ekranında biraraya gelebilecektir.

Şiddet ve korku

Şiddet ve korku ikiz kardeşler gibidir. Birbirlerinin varlıklarını içinde barındırırlar. Şiddet, katı ve sert tutum, kara güç gösterisidir. Korku ise, bu tür tutum ve davranışlar sonucu oluşan ve gelişen ruhsal gerginlikler

olarak nitelenebilir.

Korku ve şiddet, insanoğlu ile yaşittir. İki olgu bireyin gölgesi gibidir. Sanayileşme ve sonucunda toplumsal işbölümünün artması, geleneksel yapıdaki şiddet ve bunun sonucunda oluşan korkularımızı nicel ve nitel olarak yoğunlaştırarak çeşitlendirmiştir.

Sanayileşmenin yaygın bir örgütlenme ağı oluşturması korku ve şiddetin kolektif bir kimliğe bürünmesi olgusunu doğurmuştur. Kolektif nitelikli şiddet, ister formel, ister enformel olsun örgüt kaynaklıdır. Kurumsal kaynaklı diyebileceğimiz korkular daha çok örgütsel işleyişin türettiği korkulardır. Kurumsal yapının katılımcı ve işleyişin demokratik olmaması, bir anlamda şiddeti kurumsallaştırmakta, örgütü korku ve şiddet üreten odak konumuna taşımaktadır.

Şiddet ve korku, bireyi örgütten uzak durmaya, etkinliklerine katılmamaya zorlamakta, böyle bir sonuç bireyin kendisini anlatmasını güçleştirmektedir.

Demokratik Örgütten Demokratik Devlete

Küresel yapıdaki değişim ve gelişmelere ilişkin kestirmelerde bulunmak erken olmakla birlikte mümkün. Ancak küreselleşme olgusunun, örgütsel işleyişleri büyük ölçüde etkilediği ve demokratikleşmeye doğru bir ivme kazandırdığı gerçeği yadsınamaz.

Teknolojik gelişmelerin yarattığı yeni evrensel düzlem, insanoğluna umut kapılarını aralarken, bunu gerçekleştirme yönünde de kimi ipuçları vermektedir.

Bir yandan bilgi işçileri insanoğluna teknolojiyi denetleme olanağını verirken, diğer yandan çağdaşlaşarak gelişen insan, temsili demokrasiyi doğrudan demokrasiye taşıma gücünü kazanmaktadır.

Birey ve örgüt eksenindeki gelişmeler, giderek devlet aygıtına çağdaş ve demokratik bir kimlik kazandıracaktır. Böyle bir kimliği edinmiş devletin de temel işlevlerinden biri bireyin bilgilenme hakkını korumak ve geliştirmek olacaktır.

İşte o zaman sessiz ve savaşız bir dünyanın kapıları aralanmış, insansoyu da gerçek gönencini yakalamış olacaktır.

Ama böyle bir dünya biraz mekanik olabilir.

O halde başka dünyaları arama arayışını sürdürmek için yeni yolculuklara hazır olmak gerek.

TOPLUM

ÇIKMAZ SOKAK AÇMAZI

Erdoğan BOZBAY

Kente yeni taşındığımız günler. Henüz kimseleri tanımıyoruz. O gün, ev sahibesi teyzenin de yardımıyla, kolayca kaydımın yapıldığı şehir merkezindeki Otuz Ağustos ilkokuluna, ilk kez yalnız gideceğim. Sabaha kadar heyecan kurşunlarıyla kevgire dönmüş uykunun ardından, horoz sesini bile beklemeden kalkıp hazırlanıyor, üç beş lokma atıştırdıktan sonra, kalbimin trampet atışları eşliğinde uygun adım yola koyuluyorum. Öğretmenimi sevecek miyim, yeni arkadaşlar edinebilecek miyim, kiminle ya da kimlerle oturacağım türünden çocuksu belirsizlikler, elim sende kafam nerede oynuyorlar adeta. Bir süre nane yeşili düşüncelerle yürüdükten sonra, soldaki sokaklardan birisine, sapmam gerektiğini anımsıyor ve önüme çıkan ilk sokağa yöneliyorum. Bir süre, parke taşlarını sayarak ilerliyorum. Gökyüzünü özlediğim de bakıyorum ki, karşımda aşılmaz kale surları. Şimdiye kadar hiç kimseden duymadığım ve de görmediğim bir olayın, çaresizlik içinde kıvranan, gönülsüz figüranı oluveriyorum. İlk kez çıkmaz sokak denen umacı ile tanışıyorum. O an ben de panik tansiyonu bilmem kaç zıplıyor. Labirentte kaybolmuş, akli ayaklarına dolanmış şaşkın fareden farksızım. İçimdeki tatlı heyecan bir anda, korku ve telaşla yer değiştirmiş. Bir iki hamle daha yaptıysam da yolu bir türlü doğrultmüyorum. Laf aramızda yol daha beter eğilip bükülüyor, sayısız soru çengeline dönüşüyor. Aklıma gelen son çare, ağlamaklı bir yüzle eve dönmek. Tam o sırada beni, taş çatlasa benden bir iki sınıf büyük bir abi (!) görüyor. Bir kaç kısa soruyla olayı çözümledikten sonra, otobüslerin arka camını süsleyen, acılı çocuk fotoğrafı manzaralı yüzümden de fazlasıyla etkilenmiş olacak ki, okula birlikte gitmeyi öneriyor. Uzatılan yardım simidini iki el, dört gözle nasıl kapacağımı bilemiyorum. Okullar, pardon dünyalar benim oluyor.

Daha sonraları anlıyorum ki; uzun yıllar yaşadığım, çocukluk ve gençliğimin en güzel dönemlerini geçirdiğim bu kent, tam bir çıkmaz sokaklar cennetiymiş. Soğuk Çeşme Çıkmazı, Kara Donlu Çıkmazı, Dibek Çıkmazı ve adını sayamayacağım çoklukta çıkmaz sokaklar, çıkmazlar... Birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış, başkentliğe kadar yükselme başarısı göstermiş, Rumca, Arapça, Osmanlıca, Türkçe, Boşnakça'nın yanı sıra, belki daha başka dilleri de rahatça konuşabilen açık hava müzesi bu kent, şehircilikte 'yaptık oldu'larla bugünlere kadar vaziyeti idare etmeyi nasıl da becermiş! Bilmem kaç asır zamana okuyan güzelim kalesiyle, ahşap şaheseri konaklarıyla, çini makyajlı çeşme ve camileriyle, mühendislik harikası köprüleriyle, hamamlarıyla, kapalı çarşısıyla, bedesteniyle görenleri kendine hayran bırakan bu güzelim kent, nasıl olur da, küfeli bir eşeğin bile zor geçeceği kadar dar, bir çoğu da çıkmaz kimlikli sokaklara çare bulamaz, yıllarca kendini onlara teslim eder? Bugünün gözlüğüyle geçmişe bakınca algılayabilmek gerçekten güç.

Geçmişin yaşam tarzı böylesi bir yapılanmayı öngörmüş olabilir. Bu düşünceyi haklı çıkaracak sayısız gerekçe de sıralanabilir. Ama nedeni ne olursa olsun, geçmişin büyüsünden hiçbir şey yitirmemiş, yaşamın en dürüst tanıkları olan bu çıkmazlar, hep öyle mi kalmalıydı? Her şey hızla çağa ayak uydurmaya çalışırken, kişilikleri bozulmadan, yozlaştırılmadan yeniden giydirilmek, gençleştirilmek onların da hakkı değil miydi? Günümüze ayak uydurmaları çok mu zordu! Yoksa, her çıkmaz sokak cennetine, Vali Paşa gibi ileri görüşlü, cesur devlet adamları mı gerekliydi?

Edebiyat öğretmenimiz Kinova'nın anlattığına göre, bir zamanlar, Bursa da çıkmaz sokak zengini kentlerdenmiş. Ahmet Vefik Paşa'nın vali olarak atanışının ardından, söz konusu sokakların bir çoğu kimliklerini yenilemek, yeni isimler almak zorunda kalmışlar. Bu iş nasıl mı olmuş? Kısaca özetlemeye çalışalım.

Vali Paşa, adamlarına önceden tespit ettirdiği çıkmaz sokaklara özellikle, o günlerin makam aracı olan at arabasıyla girmek istemiş. Araç sürücüsü çekingen bir ses tonuyla, sokağın çıkmaz olduğunu, girmelerinin mümkün olmadığını anımsattığında Paşa, sert ve kesin bir talimatla, 'sür' dermiş. Sokağın bitimindeyse, daha ileriye gi-dilemediği için arabadan iner, bir süre yaya olarak yoluna devam eder, bahçe duvarı ya da bir başka engelle karşılaştığında, arkadan O'nu takip etmekte olan kazmacılara, 'yıkın' dermiş. Sanata düşkünlüğünü, özellikle modern tiyatro için yaptıklarını çok iyi bildiğimiz Paşa'mız meğerse, kent planlamacılarının da ülkemizdeki ilk öncülerindenmiş.

Öyle sanıyorum ki istendiği an, kentlerin, kör bağırsak riski taşıyan çıkmazlarını çözümlenmenin bir yolu mutlaka bulunur. Dayarsın kepçeyi, dozeri, vurursun kazmayı iş tamam. Peki, ya kafalardaki labirentleri, apandisitleri nasıl halledeceğiz. Ben kendi adıma yine, edebiyat öğretmenimiz sevgili Kinova'dan aldığım reçeteyi uyguluyorum. Ders aralarında sürekli, yaşamı kolaylaştırmaya, daha yaşanılır kılmaya ilişkin ipuçları veren, bizleri yarınlara hazırlayan O güzel insan, güneşimizi engelleyen kalın bulutlarla başedebilmemiz, biraz soluk alabilmemiz için bizlere tek çözüm yolu önerirdi. 'Kitaplar' Ben de, ne zaman olaylar karşısında paniklesem, çözümsüzlüğe, yılgınlığa düşsem, kendimi kısırılmış hissetsem acele tarafından kitaba, bazen de bir kaç kitaba birden sarılır, sayfalar arasında huzur arayışına çıkar, yalnızlığımı dağıtmaya çalışırım. Şiir, öykü, deneme anı dünyalarına balıklama daldan önce, hayal gücü atıma bindirdiğim düş(ünce)lerime, kararlı bir iç sesiyle, 'sür' derim. Biraz da kafamın içindeki açmazların, çıkmazların rahatı kaçsın, biraz da onlar paniklesinler. Nasıl olsa fazla uzun sürmez. Önlerinde yalnızca iki seçenek var. Ya ben'i yıklarlar, ya da sevgili Kinova'nın bıyık altına sığmayan gülüşü eşliğinde kendileri, gümbür gümbür yıkılır giderler.

HASAN

Bir arkadaşım vardı,
Adı Hasan'dı
kolları bacakları incecik
Yüreği kocamandı.

O bir çıraktı
Gündüz okulda.
Gece işte
Dayanamadı okulu bıraktı.

Ekmek istiyordu kardeşleri
Süt istiyordu.
Hasan bunu biliyordu
Gece gündüz çalışıyordu.

Ben evcilik oynuyordum
Ondan utanıyordum.
Hasan çocukluğunu yaşamıyordu.

Bir arkadaşım vardı,
Adı Hasan'dı
Kendisi küçücük
Yaşı kocamandı.

Gelin düşünelim
Hasan'ın dertlerini bölüşelim
Ne yapılacaksa yapalım
Ona çocukluğunu yaşatalım.

(Nil Trak- 10 yaşında – Özel Antalya Lisesi
İlköğretim Bölümü- Antalya)

VAKIF HABERLERİ BİRLİKTELİKLER VE ÜRÜNLER

Yeni Yönetim Kurulu Göreve Başladı.

31 Mart 1999 Fişek Enstitüsü çalışan çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı'nın 2.Kuruluş yıldönümü. Aynı zamanda yeni bir yönetim kurulunun da göreve başlamasının zamanı. Özveriyle ve ellerinden gelen çabayla, her gün daha çoğalarak, her gün daha çok umut saçarak ve iş üreterek Vakfı bugüne getirenlerden bir bölümü, tıpkı bir bayrak yarışı gibi, bayrağı yeni arkadaşlarına devrettiler. İki yıl boyunca Yönetim Kurulu Üyesi olarak görev yapan ve yeni Yönetim Kurulu'nda görev almayan Derman Boztok, A.Gürhan Fişek, Yasemin Günay, Samira Yener'e; Denetim Kurulu Üyesi olarak görev yapan ve bu kez görev almayan Mustafa Taşyürek, Hacer Boztok'a teşekkür eder en iyi dilekelerimizi sunarız. Yine onlarla birlikte olacağız ve birlikte çalışacağız.

Yeni Yönetim Kurulu şu üyelere oluşuyor:

Oya FİŞEK (Başkan), Leyla Üstel (Başkan Yardımcısı), Erdoğan Bozbay, Ayçe Çelikel, Mürşide Mahmutoğlu, Jale Şengül, Ferruh Yavuz, Nesrin Vural (yedek), Başak Zeynep Çongur (yedek).

Yeni Denetim Kurulu şu üyelere oluşuyor:

İsmail Üstel, Nezih Varol, Gürbüz Yılmaz, Naci Yaman (yedek), Berrin Evyapan (yedek).

Kendilerine başarılar dileriz.

HASAK tarafından düzenlenen "Sağlıklı Yaşam Fuarı"nda Etkinlikler.

Türkiye Halk Sağlığı Kurumu (HASAK) tarafından 17-21 Mart 1999 tarihleri arasında Ankara'da Atatürk Kültür Merkezi'nde düzenlenen "Sağlıklı Yaşam Fuarı"na, Vakfımız da katıldı.

Açtığımız stand, bize, hem ziyaretçilerle temas kurmak ve Vakfımızla ilgili bilgi vermemiz; hem de çeşitli çalışma ürünlerimizi (dergi, broşür, yarışma resim ve şiirleri, video sunuşu) sunma olanağını sağladı. Özverili çabalarından ötürü Mürşide Mahmutoğlu ve Jale Şengül'e teşekkürlerimizi sunarız.

Fuarın ayrı bir alanında, "İlköğretim Öğrencileri Arasında Açtığımız Çalışan Çocuk Konulu Resim Yarışması"nda ödüle değer görülen resimleri de sergileme olanağı bulduk.

Uzmanla Söyleşi Programı çerçevesinde Doç. Dr. A. Gürhan Fişek "Okuyan çocukların Çıracık Çocuklarla Buluşması (Resmin iki Yüzü)"nı gerçekleştirdi, çalışma Ortamı Düşünce Atölyelerinde uygulamadığımız katılımcı tartışma ortamının bu toplantıda da gerçekleşmesiyle, çok verimli ve coşkulu bir etkileşme ortamı yaratıldı.

Konferans Salonu Etkinlikleri arasında yer alan "Çalışma Sağlığı ve Güvenliği" toplantısına, Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı, Çalışan Çocuklar Bürosu ve YODÇEM yetkililerinin yanında Vakfımız adına Doç. Dr. A. Gürhan Fişek katıldı. Salonun büyük bölümünü dolduran Çıracıklık Eğitimi Merkezi'nden gelen çalışan çocukların ve gençlerin bu alandaki duyarlılıkları arttırılmaya, bilgileri zenginleştirilmeye çalışıldı.

Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı ile Fişek Enstitüsü'nün Birlikteliği.

Bu dönemde, çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı'nın çalışan çocuklara ilişkin üç etkinliği oldu ve tümüne de Vakfımız katılımcı olarak davet edildi.

İlk etkinlik, Çalışan Çocuklar Bölümü'nce 5 Mart 1999 günü İzmir'de gerçekleştirilen "Çalışan Çocuklar" konulu sempozyuma, Vakfımızı temsilen Dr. Tuğrul Şahbaz katılarak bir sunuş yaptı.

İş Teftiş Kurulu Başkanlığı'nca Ostim-Ankara'da düzenlenen ve 8-12 Mart 1999 tarihlerinde gerçekleştirilen "Çalışan Çocukların Çalışma Ortam ve Koşullarından Kaynaklanan Riskler ve Alınması Gerekli Önlemler Konusunda Duyarlılaştırılmaları ve Bilgilerinin Arttırılması" başlıklı birer günlük 5 eğitim toplantısına, Doç. Dr. A. Gürhan Fişek katılarak, çıracıklarla birer söyleşi yaptı. Katılımcı yöntemle gerçekleştirilen toplantıda, çıracıkların hiç sıklımadan (yalnızca öğlene yakın olduğu için acıktılar) ve bu alanda hiç de boş olmadıklarını anlatırcasına katılımları ile umut verdikleri görüldü.

7-9 Nisan 1999 tarihleri arasında "İş Müfettişlerinin Çalışan Çocuklar Konusundaki Eğitimi" başlığını taşıyan toplantıya, Yönetim Kurulu Üyesi Jale Şengül ve Genel Yönetmen A. Gürhan Fişek katıldı. Vakfımızın etkinlikleri ile sözkonusu proje arasındaki köprülere dikkat çekilen sunuşumuz ilgiyle izlendi.

Pendik Sanayi Sitesi'nde TİSK ile Fişek Enstitüsü'nün Birlikteliği.

Türkiye İşveren Sendikaları Konfederasyonu (TİSK) tarafından Temmuz 1998'den beri yürütülen ve Fişek Enstitüsü tarafından da "sağlık hizmeti" ile desteklenen, doğrudan doğruya çalışan çocukları hedefleyen çalışmalar bir ürün daha verdi: "TİSK/ILO Çalışan Çocuklar Bürosu" kuruldu.

Uluslararası çalışma Örgütü'nün desteği ile başlatılan proje, "Pendik Sanayi sitesinde çalışan çocukların gelişmelerini iyi tamamlayabilmeleri için, bedensel büyümelerini engelleyen faktörleri tespit etmeyi amaçlamaktadır. Meslek hastalıklarına ilişkin incelemeler yapılmasını ya da önlenmesi için tedbirlerin gösterilmesini hedeflemektedir. Fiziksel, cinsel, duygusal istismar çocuğun gelişmesini etkileyen önemli faktörlerdir. Beklenmeye bağlı bozuklukları, evsel nitelikten kaynaklanan sorunların saptanmasını istemektedir".

Bu kapsamda, çalışan çocuklar arasından seçilen "duyarlı" bir grubun 8 Nisan 1999 günü Pendik Çıracıklık Eğitimi Merkezi'nde (ÇEM). yaptıkları sunum göz doldurucuydu. Yetişkin konuklarla, Çıracıkların dinlediği sunumun, kendilerince yapılan özetini bu sayfalarda bulacaksınız (Bakınız Kutu No.1). Bu sunum, toplantıya katılan çalışan başka çocukların soruları ile de zenginleşmiştir. Maket üzerindeki uygulamalı çalışmalar,

işyerlerine ve topluma gerektiğinde yaşam kurtarıcı olacak gençler kazandırmıştır.

Bu çalışmalar hem ÇEM'de, hem de sanayi sitesinde olumlu yönde uyarıcı olmuştur. Bu çerçevede, Çalışma Sosyal Güvenlik Bakanlığı İşçi Sağlığı Daire Başkanlığı'nın açtığı slogan yarışmasına katılan Pendik ÇEM'e devam eden iki çalışan çocuk 1. ve 2.ligi paylaşmışlardır (Bakınız Kutu No. 1 ve 2). Yine bu çerçevede sayfalarımızda bir Pendik'li çalışan çocuğun şiirini de bulacaksınız (Bakınız Kutu No.3).

TİSK'in ILO desteğiyle basyana bu çalışmasının sürdürülebilirliğinin sağlanması, sanayi sitesi ve çalışan çocuklarla bütünleşmesine yakından bağlıdır. Bu da eğitim ve sağlık hizmetlerinin eşgüdüm içerisinde ve gereksinimler doğrultusunda yürütülmesine bağlıdır. Proje Yöneticisi ve Marmara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Fakültesi Öğretim Üyesi Yrd. Doç. Dr.Nezih Varol ve öğrencilerinin yürüttüğü eğitim çalışmaları başarılı olmuş ve bir kaynaşma meydana getirmiştir. Bu kez, Fişek Enstitüsü çalışan çocuklar Bilim ve Eylem Merkezi Vakfı tarafından yürütülen sağlık hizmetlerinin de, işyeri ortak sağlık birimi kurulması doğrultusunda gelişmektedir. Pendik Sanayi Sitesi Koruma, Geliştirme, Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği tarafından yaptırılan sağlık merkezini, inandıkları, güvendikleri ve deneyimlerini izledikleri bir Kurum'la birlikte yürütmek istemektedirler: Fişek Enstitüsü.

Pendik Sanayi Sitesi Koruma, Geliştirme, Güzelleştirme ve Yaşatma Derneği Başkanı Ethem Aksoy'un TİSK/ ILO çalışan çocuklar Bürosu'nun 22 Nisan 1999 günlü açılış töreninde yaptığı açılış konuşması, hem beklentileri göstermesi ve hem de bizleri kıvanca boğması yüzünden önemlidir (Bakınız Kutu No.5).

Fişek Enstitüsü'nün daha önce Ostim Küçük Sanayi Sitesi, Sincan Organize Sanayi Sitesi, Yenibosna Küçük Sanayi Sitesi'nde gerçekleştirdiği "sağlık-güvenlik birimleri için grupçu çözüm (işyeri ortak sağlık birimi)" girişimi bu çevrelerce izlenmişti. Bu girişimlerin ne denli gerçekçi ve genellenebilir olduğunun önemli kanıtlarından biri, küçük işyeri işverenlerinin Pendik'teki bu girişimidir. Onun için Vakfımız bu girişimin daha da gelişmesi ve canlı tutulması için elinden gelen yardımı yapacaktır. Tüm eylemcileri kutluyoruz.

KUTU NO.1

**TARIK AKHAN'ın (Pendik.....) Ödülü
Kazanan Sloganı :**

**Sağlıklı Hayat Güvenli
Çalışmanın
Hediyesidir**

KUTU NO.3

**DENİZ NAS'IN (Pendik ÇEM) ŞİİRİ :
DOSTLARA**

Ufkun sınırsızlığında sınırladım kendimi
İhmalkarlığımın sonucunda
Tamircide buldum kendimi.
Gitmeseydim yangına körükle
İyi bir gelecek verecektim sevenlere,
Ben istemedim kaderim böyle olsun
İstedi karanlık beyinler öyle olsun.

Özlüyorum şimdi oyuncaklarımı, en çok da
misketlerimi.

Dostlarım oyun hamuruyla oynarken.

Ben gres yağıyla oynadım.

Onlar logolardan uçak yaparken.

Ben civatalardan motor yaptım.

Bütün gün çalışmama rağmen deli gibi
çok gördü usta ufak bir aferini.

Pıhtılaştıran bir sevgi ver şimdi kalbimde.

Ustanın verdiği yük var üzerimde.

Ey güzel dostlarım, sesleniyorum size

Gitmeyin yangına körükle.

Dönemezsiniz sonra bir daha geriye.

KUTU NO.2

Sincan Yasal (.....) Ödül kazanan Sloganı

**En Büyük
Uсталık
Hayatta
Kalma
Başarıdır**

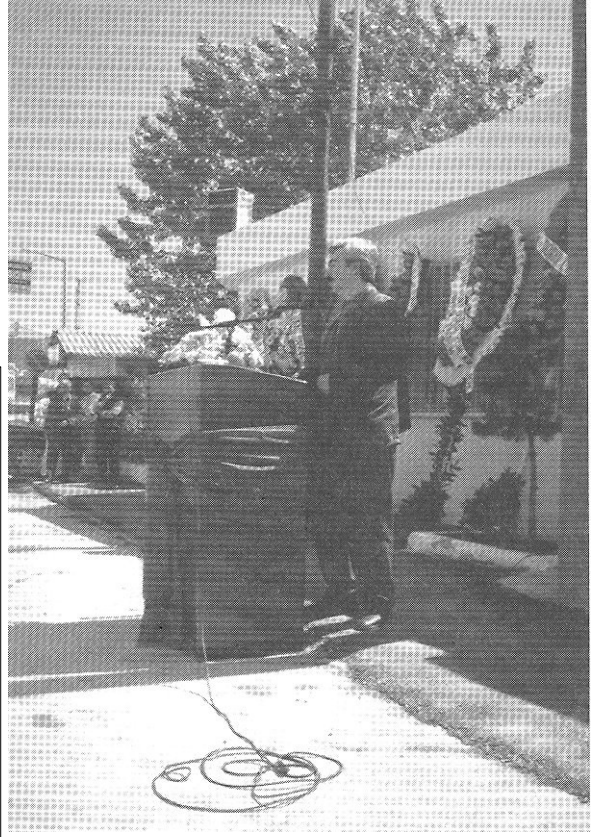
KUTU NO.4

Pendik Sanayii Sitesi Koruma, Geliştirme
Güzelleştirme, ve Yaşatma Derneği Başkanı ETHEM
AKSOY'UN KONUŞMASI:

Sayın kaymakamım, Sayın TİSK Genel Başkanım,
Uluslar arası çalışma Örgütü'nün değerli yönetimi,
Fişek Enstitüsü Çalışan Çocuklar Bilim ve Eylem
Vakfı yöneticim, Değerli Konuklar, çok kıymetli esnaf
ve sanatkarlarımız, Sevgili yarınlın büyük ustaları.
Derneğimiz önderliğinde yapılan, Çalışan Çocuklar
Bilim ve Eylem Merkezi Açılışına hoş Geldiniz.
Derneğimiz kurulduğu günden bugüne kadar, gerek
Dernek üyelerimize gerekse çevremize birçok başarılı
hizmetler sunmuş, sosyal tesislerini tamamlamıştır.
Bu gün de buna ilave olarak TİSK-ILO-IPEC Projesi
kapsamında yürütülen, çıraklık statüsünde çalışan
çocuklara yönelik olarak Sanayii Sitemiz ve
çevresinde çalışan yavrularımızın toplumumuza daha
bilinçli, daha sağlıklı, işyerlerimize daha faydalı
olabilmeleri, işyerlerinde doğabilecek sakatlıkların
önlenmesi, işveren, işçi, usta ve çırak arasındaki
iletişimi sağlayacak bu Projenin kapsamı çok geniş,
vereceği hizmetleri çok büyüktür.

Hepimizin burada bulunan işyeri sahibi
arkadaşlarımızın desteği ile oluşturulmasını
istediğimiz İŞYERİ ORTAK SAĞLIK BİRİMİDİR.
İşyeri ortak sağlık biriminde verilecek hizmetler, işyeri
hekimlerince periyodik muayene yapılması yanısıra
çalışanların ruhsal, bedensel ve fiziksel gelişmelerini
işyeri ortamı ile birlikte yakından takip edilmesi, iş
verimini ve işkalitesini artırmaktadır. Ayrıca içindeki
çocuk büroları vasıtasıyla çocuklara ve işverene,
danışmanlık ve rehberlik hizmetleri verilecektir.
Bu hususta merkezi Ankara'da bulunan FİŞEK
ENSTİTÜSÜ ÇALIŞAN ÇOCUKLAR BİLİM VE
EYLEM MERKEZİ VAKFI'ndan yararlanılması Sanayii
sitemiz ve civarında bulunan diğer işyerlerinin
katılımına bağlıdır.

Bu projeye destek veren, sanayii sitemiz de,
kurulmasını sağlayan, Marmara Üniversitesi Sağlık
Fakültesi'nden Doçent Doktor Nezir varol bey'e,
TİSK Konfederasyonu yönetimine, Uluslar arası
Çalışma Örgütü yönetimine, Fişek Vakfı'na,
derneğimiz adına teşekkür eder, tesisin Sanayii
Sitemize, İlçemize hayırlı olmasını diler, hepinize
saygılarımı sunarım.

Çocuk Kozası Birlikteliği :

Habitat sonrası yaşama geçen "çocuk Kozası"nı oluşturan vakıf, dernek ve kişilerin katılımıyla sürdürülen çalışmalara Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı ev sahipliği yapmayı sürdürüyor. 11 Ekim 1998 tarihinde birlikte gerçekleştirilen eylemin ardından, yeni yeni projeler ve yeni yeni hazırlıklar sürdürülüyor ve düzenli toplantılar yapılıyor.

Yeni Yayınlar :

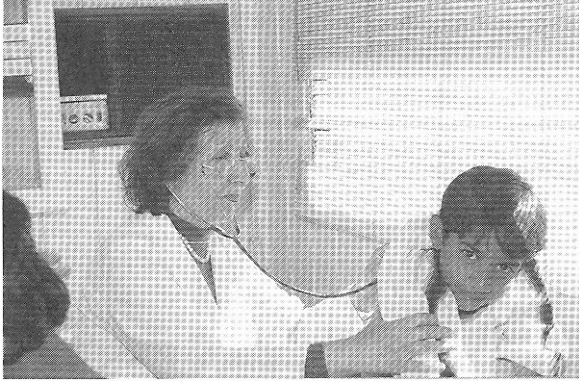
Fişek Enstitüsü, işçi sağlığı iş güvenliği alanına Çalışma Ortamı dergisi ile yaptığı katkılara bir yenisini ekledi: işçi Sağlığı İş Güvenliği El Kitapları Dizisi. Kim. Müh. Mustafa Taşyürek'in hazırladığı iki broşür yalnızca kuramsal bilgileri içermiyor; aynı zamanda "denetim kılavuzları" (check-list) ile uygulamayı da yönlendirme olanağına sahip.

Ülkemizde 30 yıla yakın bir süredir, işçi sağlığı iş güvenliği alanında, böylesi dizi kitaplar yayınlanmıyor. Bu alanda çalışanların sahiplenmesine koşut olarak bu açığın kapatılmasından büyük mutluluk duyacağız. "Kimyasal Maddelerin Depolama Kuralları" ve "İş Güvenliğinde Etiketler ve İşaretler" adını taşıyan iki broşürün ederi: 1.000.000 TL.

Grafik Sergisi

Feridun Yüksel tarafından Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı'nda açılan "İşçi Sağlığı İş Güvenliği Grafikleri" sergisi sürüyor. 30'u aşkın ve çeşitli işçi sağlığı iş güvenliği grafiklerinden oluşan sergi ilgiyle izleniyor. Bunlardan oluşan el kitaplarının yayınlanması, sergiyi gezenlerce sıkça öneriliyor.

Çırakların Sağlık Muayenesi

Denizli Çıraklık Eğitimi Merkezi ve Ankara 4.Akşam Sanat Çıraklık Eğitimi Merkezlerinde, çıraklara sunduğumuz sağlık hizmetleri sürüyor. Denizli'de ayrıca çalışan kızlara yönelik eğitim çalışmalarımız da var.

Düşünce Atölyeleri Sürüyor...

Mart 1992 yılından beri Fişek Enstitüsü, değişik konularda yoğunlaştırdığı ve çeşitli illerden gelen okurlarının katıldığı tartışmalı toplantıları sürdürüyor. Artık 15-20 kişilik bir okur kitlesi için bir bağımlılık oldu bu çalışmalar. Bir o kadar da konuya ilgisi ya da zamanın uygun olması dolayısıyla katılanlara eklersek, tartışma ortamının yaratılabilmesi için en uygun sayıya erişiliyor.

Çalışma Ortamı okurlarının, yalnızca gönülbağı ile bağlı oldukları bu yapıyı ısrarla izlemeleri ve yönlendirmeleri, hem Derginin ve hem de okur seminerlerinin (şimdiki adıyla düşünce atölyesi) geleceğini bir kaç kişinin iradesinin dışına taşımıştır. Bu bir katılım deneyimidir.

Bugüne değin düzenlenen okur seminerlerinin konu dizini ve tarihleri:

1. **Türkiye'nin Sağlık Sistemi ve Çalışma Koşulları İlişkisi** (7-8 Kasım 1992, Ankara)
2. **Kent, İnsanı ve Sağlığı** (16-17 Ocak 1993, Ankara)
3. **Birinci ve İkinci Basamak Sağlık Örgütlenmesi** (27-28 Şubat 1993, Ankara)
4. **Kentte, 7-17 Yaş Çalışan ve çalışmayan Çocukların Sağlık-Sosyal Sorunları ve Sosyalleştirilmiş Sağlık Hizmetlerindeki Yeri** (8-9 Mayıs 1993, Ankara)

5. **Sosyal Sigortalar Kurumu Çıkmazı** (10-11 Temmuz 1993, Ankara)
6. **Özelleştirme ve Sağlık** (11-12 Eylül 1993, Ankara)
7. **Yerel Yönetimler ve Sağlık** (20-21 Kasım 1993, Ankara)
8. **Sağlıkta Toplum Katılımı** (22-23 Ocak 1994, İzmir)
9. **Sağlık ve Medya** (2-3 Nisan 1994, İstanbul)
10. **Sanayide ve Sağlıkta Kalite** (4-5 Haziran 1994, Ankara)
11. **Çalışma Yaşamının Demokratikleşmesi ve Sağlık** (1-2 Ekim 1994, Ankara)
12. **İlaç ve Gıda Politikaları** (19-20 Kasım 1994, Ankara)
13. **İşyeri Hekimliği Uygulamaları** (11-12 Şubat 1995, Ankara)
14. **Sağlıkta "Reform" Tasarıları: Özelleştirme, Aile Hekimliği ve Genel Sağlık Sigortası** (25-26 Mart 1995, Ankara)
15. **Teknoloji ve Sağlık** (27-28 Mayıs 1995, Ankara)
16. **Sağlıkta İnsangücü Planlaması** (23-24 Eylül 1995, Ankara)
17. **Temel Sağlık Hizmetlerinde Sağlık İnsangücü** (25-26 Kasım 1995, Ankara)
18. **Kültür, Kent ve Sağlık** (3-4 Şubat 1996, İstanbul)
19. **Toplum Örgütlerinde Demokratik Katılım** (1-2 Haziran 1996, Ankara)
20. **Kadının Konumu - Sorunları ve Toplum Hekimliği Eylemi** (28-29 Eylül 1996, Ankara)
21. **Prof. Dr. Nusret H. Fişek'in Eyleminin Farklı Boyutlarının İrdelenmesi** (23-24 Kasım 1996, Ankara)
22. **Madde Bağımlılığı** (21-22 Haziran 1997, Ankara)
23. **Yaşam Kalitemiz ve Mikro Göstergeleri** (22-23 Kasım 1997, Ankara)
24. **Yurttaşlık Bilinci ve Yurttaş Eylemi** (21-22 Şubat 1998, Ankara)
25. **Takım Oyununun Ön Koşulu Olarak İletişim ve Etkileşim** (23 Mayıs 1998, Ankara)
26. **Toplumsal Duyarlılığın Geliştirilmesi (Örnekolay: Çalışan Çocuklar)** (26 Eylül 1998, Ankara)
27. **İnsanın Kimlik Savaşı (Birey Olma)** (21 Kasım 1998, Ankara)
28. **Bireyin Toplum Örgütündeki Yeri** (13 Şubat 1999, Ankara)

Bu uzun maratondan sonra, ulaşılan noktada katılımcıların kararı, "Eğitim Sistemi"nin tartışılması olmuştur. 8 Mayıs 1999 Ankara'da "Prof. Dr. Nusret H. Fişek Bilim ve Sanat Ortamı"nda, temel malzememiz olan insanı yönlendiren bir süreci ele almaya başlıyoruz, ilgilenen okurlarımızla bu tartışma ortamında buluşmak hepimizi sevindirecek.